

Mehmedalija ef. HADŽIĆ

Muhamed eff. Mašić kao orijentalista

(Saopštenje na Simpozijumu "Život i djelo Gračanlije Muhameda Seida Mašića", održanom 23.5.1997. godine u organizaciji Redakcije "Gračaničkog glasnika")

Mi Bošnjaci tek sada počinjemo sebe otkrivati. Ova nas je tragedija vjerovatno uputila, dala nam do znanja da smo išli u pogrešnom smjeru. Međutim, mi nikako da napravimo nekakav dobar zaokret u nekom drugom ispravnom smjeru, da se manimo tog pogrešnog smjera. Zapravo, sami sebi nismo dovoljno poznati ili, bolje kazano, sebi smo nepoznati kao Bošnjaci i tek sada otkrivamo svoje velike ljude. Muhamed Seid Mašić jedan je od tih naših ljudi, čije veliko djelo otkrivamo tek danas, dvije decenije poslije njegovog preseljenja. Pripadao je grupi bošnjačkih intelektualaca koji su svoju najplodniju aktivnost imali između dva svjetska rata. Prema dosadašnjim istraživanjima njegovog bogatog orijentalističkog opusa (koja su još u toku), procijenio sam da je napisao blizu šest hiljada bejtova na arapskom jeziku. Još od vremena velikog pjesnika Sabita Užičanina, koji je pjevao na perzijskom, turskom i arapskom jeziku nije bilo, usudujem se reći, ni jednog Bošnjaka s tolikim brojem ispjevanih bejtova na arapskom jeziku. Dakle, od Užičanina naovamo ja nisam imao prilike pročitati bilo gdje, a pogotovo imati uvid u tako bogatu ostavštinu kao što je pjesnička i spisateljska ostavština Muhameda Mašića koja nam, evo, stoji na raspolaganju.

Govoriti o Muhamedu ef. Mašiću, kao orijentalisti, pjesniku, prevodiocu, hronopiscu, filozofu, danas s ove distance nije nimalo lahko. Ja sam najveći dio svog istraživanja i pažnje posvetio Muhamedu Mašiću *kao pjesniku* i piscu tariha, mada sam proučavao i neke druge dijelove njegove zaostavštine.

Najviše vremena utrošio sam, dakle, čitajući njegovu poeziju. Neke od tih pjesama uspio sam prevesti s arapskog na bosanski jezik. Jedna od njih je i vizionarska pjesma "Istiniti snovi - pjesma o susretu s Gazi Husrev-begom u snu", objavljena u jednom od izdanja njegovog djela "Moji stavovi..". U toj proročanskoj pjesmi, nastaloj pedesetih godina ovoga stoljeća, u vrijeme Mašićevog prvog tamnovanja u Zenici, ispjevani su stihovi u kojima su isprojicirani događaji koji su nam se desili tokom agresije na našu domovinu. Dosta tih pjesama pokušavao sam, da tako kažem, bukvalno "prepričati" gospodinu Izetu Mašiću, njegovom sinu, želeći na taj način pomoći potpunijem prezentiranju veličine i sadržajnosti Mašićevog djela u knjizi "Tarihi Muhameda Mašića", koja je već izašla iz štampe. Nekolicinu Mašićevih pjesama napisanih na savršenom arapskom jeziku pokušao sam i prepjevati. No za taj poduhvat trebat će mi znatno više vremena. Bolje rečeno, tim dijelom Mašićeve intelektualne ostavštine trebalo bi da se pozabave čitave institucije, koje su osposobljene za proučavanje orijentalističke građe.

Dakako, nema tu nikakve nejasnoće. Muhamed Mašić je izvršno pjevao i pjesme govorio na arapskom jeziku. Jednu od tih pjesama prevodio sam na bosanski jezik zajedno sa Arapi-ma, intelektualcima, akademskim građ-

anima, dobrim poznavateljima arapskog jezika. Njihova konstatacija je bila da su u toj pjesmi zastupljeni najsloženiji arapski metri, koje i vrsni arapski pjesnici izbjegavaju upotrebljavati. Ustvari, to su radili samo veliki bardovi arapske poezije, kao što je bio Mutenebbi Ebu Temam, Ibn-Rumi, Ebu Ala el-Mearri i dr. To su, dakle, oni čuveni arapski pjesnici-međaši, koji su pokušali da arapskoj pjesmi, nakon što se islam dovoljno proširio u arapskom svijetu, vrate ono mjesto koje je imala u predislamskom vremenu, u džahelijetu, kad su spjevane one velike čuvene ode koje su bile na zidu Kabe. Svojim pjesničkim pokušajima da takvoj pjesmi vrati njeno ranije uvažavano mjesto, Muhamed Mašić je, po mom mišljenju - a ja, inače, ne mogu objasniti taj fenomen - uspio da se samooizgradi u pjevanju i prepjevavanju arapske poezije i da majstorski koristi pjesnička dostignuća pomenutih pjesnika u pjesmama koje je sam "činio" u raznim prigodama. Jedna od takvih je i njegova vizionarska pjesma o Gazi Husrev-begu. Stoga mislim da će Muhamed Mašić biti otkrovenje za buduće istraživače ovog specifičnog književnog stvaralaštva. Iako kod nas, nažalost, još uvijek nema tog interesa, mislim da bi neki budući istraživači težište svoje zainteresiranosti trebali

staviti upravo na njegovu poeziju. To je raznovrsna poezija koju bi trebalo podrobnije predstaviti i nama i svijetu. Pri tome, treba imati na umu da je Muhamed ef. Mašić svojevremeno objavljivao u listovima velikih arapskih metropola - u Kairu, Mekki, Istanbulu, zatim u Berlinu, u arapskom časopisu koji se zvao Beridus-shark - Pošta istoka. Imamo, dakle, jedan paradoks - jedan čovjek koji je živio tu u našoj blizini, bio nam je nepoznat, a nasuprot tome bio je poznat svijetu koji je daleko od nas. To je paradoks našeg vremena. Stoga smatram da će možda neka magistarska teza, doktorska teza, u cijelosti biti posvećena ovom velikom arabisti.

Sposobnost da se poezija govori, vjerovatno je Božiji dar, jer nemaju svi ljudi te sposobnosti. Muhamedu Mašiću, koji nikada nije bio vani, ni u jednoj arapskoj zemlji, Bog je dao sposobnost da na arapskom jeziku, savršenom klasičnom arapskom jeziku izražava osjećanja koja je čak teško izraziti na maternjem jeziku. Dakle, radi se o jednom izuzetnom daru jednog izuzetnog čovjeka koji je, vjerovatno, čitajući dobre arapske pjesnike i dobru arapsku književnost, uspio steći tu osobinu i tu sposobnost. Radi se o fenomenu koji će, vjerovatno, privući pažnju nekih budućih istraživača.

Pored toga što je čitao i prepjevavao dobru arapsku poeziju i što je imao sposobnost da na arapskom jeziku ne samo govori, već da piše i izražava i svoja najdublja osjećanja, Mašić je znao dobro ocijeniti i koje arapske mislioce treba čitati. Kad je u pitanju njegov *prevodilački rad*, interesovanje mu je išlo u pravcu Džemaluddina Afganije, Šeiha Muhameda-Abduhua, vjerovatno Kevakibije, možda i Ševkanija itd. A to su bili

sve pioniri arapskog buđenja. Ipak, mislim da se najviše zadržao na Afganiji, izuzetnoj ličnosti islamskog svijeta i moderne islamske misli i na liku Šeiha Muhameda-Abduhua, drugog velikog arapskog mislioca. Njih je iščitavao, posebno razumijevao i komentirao njihove poruke. Zašto ovo govorim? Zato što misao Afganijina i šeih Muhamed-Abduhuova nije bila poznata u našoj sredini, ili je bila poznata, ali preko drugih autora. Kod nas se najozbiljnije bavio ovom mišlju prof. Husein ef. Đozo, koji se smatrao učeničkom Džemaluddina Afganije, šeiha Muhameda-Abduhua, Rešida Ridaa, Mahmuda Šeltuta. O njima je pisano u našoj periodici, u našim glasnicima i u našim listovima koji su kasnije izašli ili izlazili, pa prestali. Neki radovi ovih velikih islamskih mislilaca štampani su i u listu "Preporod". Od mlađih koji su se bavili mišlju tih velikih ljudi bio je i rahmetli prof. dr. Ahmed ef. Smajilović. U današnjem vremenu imamo drukčiju situaciju - sve veći broj naših ljudi izučava pomenute islamske mislioe.

Iščitavajući pomenute i druge arapske mislioe, Muhamed Mašić je došao na ideju da neka od tih značajnih djela i prevede. Mislim da je jedno čitavo djelo bio i preveo, ne znam da li je taj prijevod sačuvan u cijelosti, ali vjerovatno jeste, jer monografija o Afganiji je dio tog djela. Dakle, od vrsnog islamskog mislioca dr. Muhameda Behija preveo je djelo "Savremena islamska misao i njezina veza sa zapadnim kolonijalizmom". To je obimno djelo jednog zaista vrsnog islamskog analitičara.

Analizirajući dijelove te građe, stekao sam nešto više uvida i u fundus Mašićeve naučne i istraživačke aktivnosti, između ostalog, i u dio tog

prevodilačkog rada rahmetlije. Posebno izdvajam Mašićev prevod i komentar monografije o Muhammedu Džemaludinu Afganiji, od pomenutog dr. Muhameda Behija, koji piše o Afganiji kao velikom pioniru novijeg buđenja muslimanskog svijeta, o čovjeku koji je probudio islamski svijet i upozorio ga na opasnost koja mu je prijetila. Zadržavajući se duže vremena na pojedinim rečenicama tog prevoda, uvjerio sam se u izvanredno poznavanje arapskog jezika i izuzetne prevodilačke sposobnosti Muhameda Mašića.

Polazeći od nekih postavki iz pomenute literature, a vjerovatno i na osnovu vlastitih analitičko-sintetičkih sposobnosti, ličnih ubjeđenja i iskustava, uspio je definisati dva životna načela, dvije teze kojih se pridržavao u svim svojim tekstovima i dokazivao ih u svojim originalnim radovima o vjeri.

Prva njegova teza o kojoj doista treba razmišljati, jeste *"da nauka, a ne politika, predodređeni je vodič čovječanstva i regulator njegovog hoda kroz budućnost"*. Svoje ishodište i svoju potvrdu ova misao ima u monografiji o Afganiji.

Druga teza je: *"da će finale sudbonosne borbe biti afirmacija islama u svjetskim razmjerama"*. To je Muhamed Mašić izgovorio u vremenu kad se o ovim stvarima nije smjelo ni razmišljati, akamoli govoriti.

U njegovoj zaostavštini, u njegovim pisanim materijalima ostala je, dakle, zabilježena jedna supermoderna misao - *"da je nauka predodređeni vodič čovječanstva u njegovom hodu ka budućnosti"*. A Kur'an je ta supermoderna nauka, kako bi Mašić volio reći, nauka božanskog izvora, ili "nauka svih nauka - nadnauka". Mislim da je to jed-

na do kraja islamska teza, koja je određivala Mašićevo progresivno mišljenje izražavano usmenom i pismenom riječju prije pedeset i više godina. Danas se to itekako potvrđuje i sva stremljenja u svijetu idu u tom pravcu.

Islamska misao je oslobodilačka misao i kao takva nedovoljno je poznata u svijetu. Tu je misao Zapad uglavnom predstavljao u jednoj iskrivljenoj slici i s tendencijom dekadentnosti, degradiranosti, simplificiranosti, neukosti i sl. Poznato je kako se ona pojavila i šta se sve oko toga zbivalo, pa čak i kako se to odrazilo na našoj vlastitoj koži. Ako pođemo od toga da su Bošnjaci danas nosioci te misli, onda je jasno kakav je odnos svijeta prema njoj. Ta misao sve više stupa na svjetsku pozornicu i budućnost će sigurno ići u tom pravcu. Dakle, mi muslimani smo tu da se borimo ravnopravno za mjesto te misli u svijetu. Ne, da ona dominira svijetom. Borimo se, onako kako Kur'an jasno kaže i nalaže - da ta misao postane vrhunaska misao, dakle vrhunac.

Pogledajte kako se taj projekat polahko ostvaruje.

A Muhamed Mašić je vizionarski još prije dvadeset godina duboko vjerovao u osmišljenje tog projekta.

Imajući u vidu da je pomenuta ideja originalna, da je originalna Objava, i da ima svoju izvornost u Božijoj Objavi, mislim da muslimani imaju ne samo šansu, već i pravo da se bore za ravnopravan tretman u ovome svijetu i da uživaju ovaj svijet kao Božije djelo. U literaturi s koje se napajao Muhamed Mašić, Afganija je simbol te velike borbe koja se vodila u doba kolonijalizma. U toj "siromašnoj sezoni" čovječanstva, muslimani su se suočava-

li sa dva neprijatelja: vanjskim, kojeg su činile velike kolonijalne sile u ofanzivi za svoj prostor, i unutarnji - u vidu opće zaostalosti muslimana. Suočavajući se sa tim problemima, pioniri islamske misli, koju je slijedio i Mašić, bili su svjesni svih tadašnjih izazova i opasnosti koja je dolazila i od jednog i od drugog neprijatelja.

Imajući u vidu pomenuta Mašićeva životna načela - teze, zatim vrijeme i sredinu u kojoj je živio, mentalitet ljudi, koji ga nisu razumjeli, te druge okolnosti, posebno, političke uvjete - sljedeće njegovo predskazanje naprosto nas zbunjuje: *"Možda sam za sada utopista a, bez sumnje, neću takav izgledati kroz koju deceniju ili 100 ili 200 godina"*. Nismo, hvala Bogu, morali čekati 100 ili 200 godina da bismo se uvjerali kako Muhamed Mašić nije bio utopista, nego Bošnjak vizionar, kojeg Bošnjaci, prije svega, moraju otkriti, moraju upoznati.

Mislim da Gračanlije i Gračanica prave prvi korak na tom putu.

Na kraju ovog teksta želim istaći da su rukopisi rahmetli Muhamed ef. Mašića, zahvaljujući najviše angažmanu i upornosti njegovog sina, prof. dr. Izeta Mašića i Izdavačkoj kući "Avicena" u Sarajevu, sabrani s raznih mjesta i sakupljeni iz raznih zemalja, gdje su bili pohranjeni, ugledali svjetlo dana u nekoliko knjiga i monografija. Neke od njih su već doživjele više izdanja. Moram naglasiti da su to vrijedni rukopisi, koji bi svaki naš Bošnjak trebao pročitati i imati u kući kao putokaz kako živjeti i kako se ponašati u budućnosti.

A budućnost je sve teža i kompleksnija.